

ANNA ŁOSOWSKA

MICHAŁ Z KLEPARZA ARCHIDIAKON PRZEMYSKI W ŚWIETLE NOWYCH ŹRÓDEŁ*

Literatura dotycząca Michała z Kleparza jest dość pokaźna. Doczekał się trzech biogramów i licznych wzmianek w pracach badaczy zajmujących się okresem późnego średniowiecza w Polsce¹.

Z dotychczasowych ustaleń wynikało, że Michał z Kleparza, syn Franciszka mieszczanina krakowskiego, po uzyskaniu odpowiedniego wykształcenia w miejscowej Akademii (bakalaureat i magisterium sztuk wyzwolonych), był pierwszym archidiakonem przemyskim w latach 1443-1448. Po przywdzianiu habitu benedyktyńskiego w 1450 r. został opatem klasztoru świętokrzyskiego po śmierci Jana Katarzynki².

* Wykaz skrótów zastosowanych w artykule: AAC – Acta actorum consistorii episcopalis Premisliensis; AAPrz – Archiwum Archidiecezjalne w Przemyślu; AGZ – Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tzw. bernardyńskiego we Lwowie; AmP – Akta miasta Przemyśla; APP – Archiwum Państwowe w Przemyślu; BJ – Biblioteka Jagiellońska w Krakowie; Conclusiones – Conclusiones Capituli Premisliensis; PSB – Polski Słownik Biograficzny; SPKP – Słownik pracowników książki polskiej; SPTK – Słownik Polskich Teologów Katolickich; ZDM – Zbiór dokumentów małopolskich. W przypadku akt z Archiwum Archidiecezjalnego w Przemyślu wykorzystano mikrofilmy tych akt przechowywane w Ośrodku Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL (sygnatury: ABMK 153, ABMK 1071, ABMK 1072, ABMK 1078).

¹ P. Szczaniecki, *Michał z Kleparza*, PSB, t. 20, s. 623-624; J. Wiesiołowski, *Michał z Kleparza, Michał z Lipia*, SPKP, s. 585-586; S. Dobrzański, *Michał z Kleparza*, SPTK, t. 3, s. 103-104. O Michale z Kleparza jako archidiakonie przemyskim, a następnie opacie świętokrzyskim pisali m.in. J. Fijałek, *Mistrz Jakub z Paradyża i Uniwersytet Krakowski w dobie soboru bazylejskiego*, t. 2, Kraków 1900, s. 11-12; J. Wiesiołowski, *Kolekcje historyczne w Polsce średniowiecznej XIV-XV w.*, Wrocław 1967, s. 51; M. Zwiercan, *Zainteresowania historyczne społeczności Uniwersytetu Krakowskiego w XV w.*, w: *Literatura i kultura późnego średniowiecza w Polsce*, red. T. Michałowska, Warszawa 1993, s. 54; M. Derwich, *Benedyktyński klasztor św. Krzyża na Łysej Górze w średniowieczu*, Warszawa 1992.

² Właściwie po śmierci opata Macieja. Wykaz opatów łysogórskich do 1529 roku. Zob. Derwich, dz. cyt., tab. VII, s. 656-658.

Okres jego rządów uznawano za najbardziej pomyślny w życiu klasztoru³. Był bardzo aktywny także poza murami konwentu. W 1470 r., wraz z kanclerzem Jakubem z Dębna, uczestniczył w poselstwie do Pragi w sprawie korony czeskiej dla Władysława, a następnie do Rzymu w celu uzyskania aprobaty papieża dla pokoju toruńskiego⁴. Wcześniej, w latach 1456-1462, z ramienia papieża Piusa II aktywnie uczestniczył w procesie inkorporacji kościoła św. Mikołaja na Kleparzu na rzecz Uniwersytetu Krakowskiego. Zmarł 27 grudnia 1476 i został pochowany na dziedzińcu klasztornym w przygotowanym wcześniej grobie⁵.

Poszukiwania przeprowadzone w zachowanych XV-wiecznych księgach kapituły oraz konsystorza przemyskiego zmuszają do istotnej korekty jego życiorysu. Wynika z nich, że magister Michał z Kleparza nie był opatem klasztoru benedyktynów świętokrzyskich, bowiem pełnił funkcję archidiakona przemyskiego nieprzerwanie przez 47 lat. Obydwaj żyli i działali w tym samym czasie (Michał archidiakon przeżył Michała opata o 13 lat), a w latach 1466-1468 zetknęli się bezpośrednio przy okazji procesu o wieś Janowice, jaki wytoczyli klasztorowi spadkobiercy Jana z Żurawicy. Michał archidiakon był wówczas pełnomocnikiem Michała opata przed sądem Jakuba z Pantalowic, kustosa przemyskiego i komisarza z ramienia Stolicy Apostolskiej⁶. Błędna informacja łącząca w jedną osobę archidiakona przemyskiego i opata łyśogórskiego ma bardzo odległą metrykę. Niewykluczone, że połączono ich już w czasach im współczesnych. W księdze studentów Akademii Krakowskiej przy Michale z Kleparza dopisano *Postea Abbas Sanctae Crucis et incorporator ecclesiae S. Nicolai pro bono Universitatis*⁷. Podobną informację zawiera także księga promocji bakałarzy i magistrów Uniwersytetu, w której przy imieniu Michała widnieje dopisek *abbas monasterii Calvimontis*⁸.

Warto w tym miejscu przytoczyć także informacje zawarte w notach proweniencyjnych kodeksów z biblioteki klasztoru, szczegółowo opisane przez M. Hornowską i H. Zdzitowiecką-Jasieńską⁹.

Wynika z nich, że około 1450 r., a więc wówczas, gdy funkcję opata obejmował Michał, biblioteka klasztoru wzbogaciła się o dwa kodeksy, którymi były: *Lectura super librum Decretalium Gregorii IX* oraz *Tractatus de septem*

³ Derwich, dz. cyt., s. 513-519.

⁴ Szczaniecki, dz. cyt., s. 624.

⁵ B. Podczaszyński, *Nagrobek Michała z Lipy (czyli z Krakowa) opata klasztoru oo. benedyktynów na Górze Św. Krzyskiej*, „Tygodnik Ilustrowany”, 9 (1864) s. 60-62.

⁶ AAPrz, AAC, nr 1, s. 2-14.

⁷ BJ, sygn. 258, k. 83r. Zob. *Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis*, Fasc. I (1400-1434), ed. B. Ulanowski, Cracoviae 1887, s. 71.

⁸ BJ, sygn. 263, k. 14v.

⁹ M. Hornowska, H. Zdzitowiecka-Jasieńska, *Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej*, Warszawa 1947, s. 380-381.

sigillorum. Zawierały ciekawe noty proveniencyjne, potwierdzające tożsamość archidiakona i opata¹⁰.

W świetle powyższego uzasadnione jest prześledzenie kariery pierwszego archidiakona przemyskiego. Pojawił się wśród słuchaczy Akademii Krakowskiej w 1429 r. za rektoratu Andrzeja z Kokorzyna i został wpisany jako *Michael Francisci de Florencia*¹¹. W trzy lata później w spisie osób, które *ad graduum baccalarium sunt promoti* figuruje *Michael de Cleparz alias de Florencia*¹². W 1435 r. otrzymał magisterium sztuk wyzwolonych¹³. W Przemyślu zaczął występować od 1437 r. początkowo jako notariusz *imperiali auctoritate*, a od 1442 – archidiakon kapituły katedralnej. Używane przez niego tytuły *Michael de Florencia*, *Michael Florentinus*, *Michael de Clepardia* czy *Michael de Cleparz* zdają się przekonywać, że wymienione wyżej informacje dotyczące jego wykształcenia odnoszą się właśnie do Michała archidiakona, a nie do opata.

Nie brał oczywiście udziału w inkorporacji na rzecz Uniwersytetu kościoła św. Mikołaja na Kleparzu, a uczestniczący w tym procesie Michał opat pisał się wówczas „z Lipia” a nie z Kleparza¹⁴. Być może, że właśnie znaczący udział opata we wspomnianym procesie, jego zabiegi wokół odtworzenia spalonej biblioteki klasztornej, a nade wszystko ożywione kontakty ze środowiskiem Uniwersytetu Krakowskiego i kancelarią królewską Kazimierza Jagiellończyka sprawiły, że zaczął być utożsamiany z podkrakowskim Kleparzem¹⁵. Magister Michał z Kleparza – syn Franciszka, późniejszy archidiakon – pojawił się w Przemyślu w 1437 r. u boku biskupa Piotra Chrzęstowskiego¹⁶. Ten był kanonik krakowski i prepozyt kolegiaty św. Floriana na Kleparzu objął biskup-

¹⁰ Pierwszy z nich zawierał notę: *Iste liber est Monasterii Sanctae Crucis Montis Calvi devolutus per ingressum religionis venerabilis magistri Michaelis Archidiaconi Premisliensis et demum abbatis canonice electi AD 1450*, Hornowska, Zdzitowiecka-Jasińska, dz. cyt., s. 380, natomiast drugi: *Liber Monasterii Sanctae Crucis Montis Calvi devolutus per ingressum Michaelis Archidiaconi Premisliensis AD 1450*, tamże, s. 322. O losach kodeksu *Tractatus de septem sigillorum* wspomina także E. Potkowski, *Książka rękopiśmienna w kulturze Polski średniowiecznej*, Warszawa 1984, s. 70 i 211.

¹¹ BJ, sygn. 258, k. 83.

¹² BJ, sygn. 263, k. 13.

¹³ Tamże, k. 14 v.

¹⁴ *Litterae Michaelis (de Lippye) Abbatis monasterii S. Crucis in Calvo Monte, Codex diplomaticus Universitatis Studii Generalis Cracoviensis, Cracoviae 1880*, t. 2, nr 202-203, 206-207. Lipie jako miejsce pochodzenia Michała opata pojawiło się także na jego nagrobku, Potczaszynski, dz. cyt., s. 62. Wymienił je także J. Długosz przy opisie wsi Pawłów należącej do klasztoru *magister Michael de Lippye tunc abbas monasterii. J. Długosi, Liber Beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, ed. A. Przeździecki, t. 2, Cracoviae 1864, s. 484.

¹⁵ *Michael de Clepardia, Sermo de luxuria cum exemplo de abbato a diabolo recepto*, w: *Z opowiadań średniowiecznych*, wyd. H. Kowalewicz, Warszawa 1974, s. 1-23.

¹⁶ AGZ, t. 6, nr 18 z dn. 6 VI 1437.

stwo przemyskie w 1435 r. wbrew miejscowej kapitule, która wcześniej obrała swoim biskupem dziekana Franciszka z Orzka. Po interwencji królewskiej, na wniosek biskupa Zbigniewa Oleśnickiego papież Eugeniusz IV mianował biskupem Piotra Chrzęstowskiego. Franciszek z Orzka, za rezygnację z biskupstwa przemyskiego został obdarowany kleparską prepozyturą św. Floriana oraz roczną pensją w wysokości 100 florenów z mensy biskupiej.

Biskup Piotr był energicznym administratorem swojej diecezji. Utworzył przy kapitule dwie nowe prałatury – kustodię i archidiaconat, powiększył kolegium wikarych katedralnych do dziewięciu i osobnym statutem określił ich prawa, dochody i obowiązki¹⁷. Nie można wykluczyć, że będąc jeszcze prepozytem kolegiaty św. Floriana zetknął się z młodym magistrem sztuk wyzwolonych i ściągnął go do Przemyśla po otrzymaniu sakry biskupiej. W istniejącym fragmencie księgi admisyj notariuszy przemyskich zachował się znak notarialny Michała. W swojej stopie zawiera on imię *Michael Florentinus*, typowa szyja zastąpiona jest trzema stojącymi rombami, wypełnionymi syglami: m m f l¹⁸. Pod skróconą formułą admisyjną ktoś, w trudnym do ustalenia czasie, być może nawet w XX w., dopisał *Michael de Kleparz Notarius Capituli postea Archidiaconus*¹⁹. W dokumencie z dnia 18 marca 1440 r., w którym biskup Piotr poświadcza, że Andrzej wójt Radymna zobowiązał się spłacić Baltazarowi, mieszczaninowi jarosławskiemu, pewną sumę pieniędzy, Michał używa pełnej formuły admisyjnej *Ego Michael Francisci de Florencia clericus Cracoviensis dioecesis imperiali auctoritate notarius*²⁰.

Zachowany w znaku notarialnym herb Kościeszka nie wyjaśnia stanowego pochodzenia Michała, zwłaszcza, że nie natrafiono w źródłach przemyskich na późniejsze posługiwanie się tym znakiem²¹.

W styczniu 1442 r. biskup Piotr ufundował i uposażył, za zgodą swej kapituły archidiaconat w katedrze przemyskiej²². Funkcję archidiacona na czterydzieści siedem lat objął magister Michał.

¹⁷ J. Kwolek, *Chrzęstowski Piotr h. Kościeszka*, PSB, t. 3, s. 473-474.

¹⁸ Zał. 1. O budowie znaku notarialnego i jego funkcjach obszernie traktuje K. Skupieński: *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*, Lublin 1997, s. 168-196.

¹⁹ AAPrz, Conclusiones, nr 1.

²⁰ AGZ, t. 8, s. 107-108.

²¹ O motywach heraldycznych w polskich znakach notarialnych piszą m.in. K. Skupieński, *O znaku notarialnym jako źródle poznania polskiej heraldyki średniowiecznej*, w: *Discernere vera ac falsa*, „Annales UMCS”, Sec. F, Lublin 1990, s. 231-243; M. Koczerska, *De manu, signo et nomine, czyli o krakowskich notariuszach publicznych w późnym średniowieczu*, w: *Kultura średniowieczna i staropolska*, Warszawa 1991, s. 191-206.

²² AGZ, t. 8, s. 109-110. Znany jest także dokument króla Władysława, wydany w Budzie 4 lipca 1441 r., mocą którego król Władysław *ad suplicationem Petri episcopi* funduje i uposaża archidiaconat przemyski, ZDM, t. 8, nr 2329, s. 144; F. Pawłowski, *Premisla Sacra sive series et gesta episcoporum r.l. Premisliensium*, Cracovie 1869, s. 99.

Już w styczniu 1443 r. świadczył on na dokumencie biskupa Piotra potwierdzającym i rozszerzającym przywilej króla Kazimierza z 1352 r. pozwalającym Ditmarowi z Sanoka założyć wieś na prawie niemieckim²³. W sierpniu tego roku synod w Bazylei potwierdził przywileje archidiakona przemyskiego oraz zatwierdził na tym urzędzie Michała z Kleparza²⁴. Ostatnim elementem kształtującego się archidiakonatu była ugoda kapituły z magistrem Michałem o dochody, zawarta w dniu 9 I 1444 roku²⁵. Uczestniczyli w jej zawarciu między innymi: nowo powołany kustosz Piotr, altarysta i następca Piotra na kustodii – magister Jakub z Pantalowic, rektor szkoły i późniejszy notariusz *imperiali auctoritate* Stefan z Wąsoszy oraz bezpośredni następca Michała na urzędzie notariusza publicznego – Zygmunt z Wiszni.

Młody archidiakon u progu swojej kariery został egzekutorem testamentu kanonika Fredry, przyjmując na rzecz kapituły między innymi mszały i psalterze, kilka naczyń kościelnych oraz *crux parva deaurata*, zapisane przez tegoż kanonika²⁶. W 1449 r. sprzedał dom królewskiemu pokojowcowi Mikołajowi Stadnickiemu²⁷.

Następne lata były wypełnione czynnościami wyływającymi z należących do archidiakona obowiązków, a więc opieką nad klerem parafialnym w sprawach dyscyplinarnych i dozorem majątku kościelnego. W 1451 r. magister Michał został wyznaczony *procuratore pro fabrica ecclesiae* i na jego ręce wpływały legaty od osób świeckich i duchownych przeznaczone na ten cel²⁸. Tak na przykład, wraz z Zygmuntem z Wiszni, notariuszem publicznym, przyjęli kwotę 10 grzywien zapisanych przez niejaką Cordissową, a przekazanych przez sukcesora Miarkę²⁹.

W tym samym roku nastąpiły wyraźne zmiany w życiu diecezji. Zmarłego Piotra Chrzastowskiego zastąpił z woli króla Kazimierza, a wbrew stanowisku kapituły biskup Mikołaj Błażejowski herbu Odrowąż³⁰. Pochodzący ze Śląska

²³ AGZ, t. 8, s. 112.

²⁴ Tamże, s. 114.

²⁵ Tamże, s. 115-116.

²⁶ *que sunt domini Fridronis legata pro ecclesiam data per dominum Michaelem Archidiaconum executorum*, AAPrz, Conclusiones, nr 1, k. 20. Zob. *Analecta ad historiam iuris canonici in dioecesi Premisiensis*, ed. B. Ulanowski, w: *Archiwum Komisji Historycznej*, t. 5, Kraków 1888, s. 427.

²⁷ *Księga ławnicza 1445-1452*, wyd. J. Smółka, Z. Tymińska, Przemyśl 1936, s. 60.

²⁸ AAPrz, Conclusiones, nr 1, k. 24v, 289v, 30r. Określenie *fabrica ecclesiae* oznacza w źródłach średniowiecznych gmach kościoła, jego majątek, ale także proces realizacji budowy lub remontu, Z. Labuda, A. Weiss, *Fabrica ecclesiae*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, Lublin 1989, kol. 10; T. Mańkowski, *Fabrica ecclesiae*, Wrocław 1946.

²⁹ APP, AmP, syg. 3, s. 8.

³⁰ J. Kwolek, *Mikołaj Błażejowski h. Odrowąż*, PSB, t. 2, s. 131-132; W. Sarna, *Dzieje*

duchowny, kustosz krakowski, dziekan sandomierski, kanclerz litewski i sekretarz królewski wyraźnie zaznaczył swoją obecność w nowym biskupstwie. Najbardziej znanymi jego dokonaniem, w których uczestniczył z racji swoich funkcji Michał archidiakon, były: fundacja altarii na Zamku w 1457 r., przeniesienie trzy lata później katedry w obręb murów miejskich, ufundowanie szpitala w 1468 r. i ustalenie granic biskupstwa.

Działania te przyplącił biskup Mikołaj utratą swojej pozycji w kancelarii królewskiej. Zajmując się gorliwie sprawami powierzonego sobie Kościoła rzadko bywał w Krakowie, przestał więc być zaufanym współpracownikiem króla³¹. Zyskał za to poparcie kapituły, która zgodnie zaakceptowała przeniesienie katedry ze wzgórza zamkowego do miasta. Ówczesna kapituła przemyska to ludzie wielkiego formatu, m.in. prepozyt Piotr z Brzezina, dziekan Jan z Humnisk, kantor Maciej z Błędowa, archidiakon Michał z Kleparza, kanonicy: magister Bernard ze Strzałkowa, Teodoryk z Wawrzenic, wcześniej kanonik krakowski i skarbmierski, Jerzy Litwos z Kazanowa, późniejszy archidiakon lubelski³². Mieli za sobą studia w Akademii Krakowskiej zakończone co najmniej bakalaureatem.

W 1461 r. wymienieni *prelati et canonici unanimum voluntate* powierzyli Michałowi funkcję kolektora *omnium decimarum peccunialium [...] et alterum proventum in zupp*, nadal też zajmował się poszukiwaniem środków na budowę katedry³³.

Poza funkcjami ekonomicznymi archidiakon Michał brał udział w różnych czynnościach prawnych na terenie diecezji. W 1462 r. wraz z Janem z Humnisk, Maciejem z Błędowa i Teodorykiem Byliną z Wawrzenic uczestniczył w ugodzie zawartej między biskupem Mikołajem a wójtem wsi Lubatowa³⁴. W latach 1466-1468 był pochłonięty sprawą konfliktu między klasztorem świętokrzyskim a spadkobiercami Jana z Żurawicy dotyczącego sum ciążących na wsi Janowice.

O sprzedaży tej wsi klasztorowi w 1433 r. i tego następstwach wspominał A. Lewicki, sporo miejsca poświęcił jej także M. Derwich³⁵. Ten ostatni autor nie wspominał jednak, że w związku z uzasadnionymi pretensjami sukcesorów Jana z Żurawicy, przede wszystkim Jana Parkoszowica z Czartowca i Śmiechny,

diecezji przemyskiej, cz. 1: *Episkopat przemyski oł.*, Przemysł 1902, s. 49-54; I. Sułkowska-Kuraszowa, *Polska kancelaria królewska 1447-1506*, Warszawa 1967, s. 110.

³¹ W. Fałkowski, *Elita władzy w Polsce za panowania Kazimierza Jagiellończyka (1447-1492)*, Warszawa 1992, s. 74.

³² AAPrz, Conclusiones, nr 1, s. 31v.

³³ Tamże, k. 33- 33v.

³⁴ Tamże, k. 33v.

³⁵ *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, ed. A. Lewicki, t. 3, Kraków 1894, s. 585-586, przyp. 1; Derwich, dz. cyt., s. 335, 354.

żony Bartosza z Boksic, sprawa trafiła przed sąd komisarski Jakuba z Pantalowic w Przemyślu³⁶. Pełnomocnikiem opata Michała został wyznaczony archidiakon Michał z Kleparza, natomiast Jana Parkoszowica reprezentowali przed sądem Jan z Kobyлина, pisarz grodzki przemyski oraz bliżej nieznany Benedykt (być może był to Benedykt, pisarz kapituły). Do rozpatrzenia licznych zarzutów, które wysunęły przeciwko sobie obie strony, Michał z Kleparza wyznaczył prezbitera z Przemyśla Klemensa Tarabaszkę oraz kleryka z Kańczugi, Stanisława. Polecił także oblatę kompletu dokumentów w aktach konsystorza przemyskiego³⁷.

Wieloletni spór zakończył się wyrokiem wydanym przez Jakuba z Pantalowic w dniu 9 VII 1468 r. Na jego mocy klasztor zatrzymywał wieś Janowice, musiał jednak wypłacić Śmiechnie kwotę 50 grzywien z sumy posagowej jej matki Beaty, zapisanej na tej wsi oraz dodatkowo 28 grzywien z tytułu kosztów długotrwałego procesu³⁸.

Być może do obowiązków archidiakona należała troska o fundusze miejscowej szkoły katedralnej, natrafiono bowiem na wzmiankę, że w 1472 r. rajcy z osobach Hanusza Sworcza, Macieja Krawca i Michała Brody, przekazali za pośrednictwem Michała kwotę 9 wiardunków rektorowi szkoły Marcinowi³⁹.

W 1474 r. diecezja przemyska pozostawała przez dłuższy czas praktycznie bez zwierzchnika, bowiem Andrzej Oporowski herbu Sulima, następca zmarłego biskupa przemyskiego Mikołaja Błażejowskiego, nie odbył ingresu, wybierając bardziej prestiżowe biskupstwo warmińskie. Przez trzy lata diecezją administrował dziekan przemyski Jan z Humnisk⁴⁰, natomiast od 1477 r. – z tytułem administratora *sede vacante* – występował sam biskup Andrzej, który zachowując biskupstwo warmińskie, przejął insygnia biskupie⁴¹, a na-

³⁶ Jakub z Pantalowic, to magister artium Akademii Krakowskiej, archidiakon przemyski, altarysta i kaznodzieja przemyski. W latach 1460-1476 był kustoszem przemyskim a przejściowo pełnił także funkcję wikariusza *in spiritualibus* oraz oficjała generalnego. Bullą papieską z 5 XII 1465 r. został wyznaczony komisarzem Stolicy Apostolskiej, BJ, sygn. 263, k. 15; AAPrz, ACC, nr 1, k. 1v.

³⁷ Do ksiąg wniesiono: kontrakt sprzedaży wsi Janowice z 1433 r., pozwy na sąd wiecowy w Sandomierzu, wydane opatowi Mikołajowi (w 1435 r.), Janowi z Motycza (1436 r.) oraz opatowi Michałowi (1451 r.), pełnomocnictwa stron, dekret komisarza Jakuba z Pantalowic z 1468 r., AAPrz, ACC, nr 1, s. 2-14.

³⁸ Tamże, s. 14.

³⁹ AAPrz, AAC, nr 1, s. 39.

⁴⁰ AGZ, t. 8, s. 178-179.

⁴¹ AAPrz, Conclusiones nr 1, k. 45. *Reverendus dominus Andreas episcopus Warmiensis et administrator ecclesiae Premisliensis pontificalia alias insignia pro domino episcopo spectantes de ecclesia Premisliensis recepit.*

stępnie rozstrzygnął spór o pierwszeństwo w kapitule pomiędzy dziekanem a proboszczem (na korzyść tego pierwszego)⁴².

W tym czasie magister Michał z Kleparza wypełniał swoje zwyczajowe obowiązki. W grudniu 1476 r. przyjął na potrzeby kościoła kwotę 10 grzywien od Marcjana z Morawska, sędziego przemyskiego oraz 6 grzywien od niejakiego Wojtaszka, mieszczanina przemyskiego⁴³. W 1478 r. rozliczył się przed kapitułą z kwoty 386 grzywien 7 groszy i 3 skojców, zebranych w ramach dziesięciny⁴⁴.

Od 1479 r. zaczął używać tytułu *archidiaconus, vicarius in spiritualibus et officialis ecclesiae cathedralis*⁴⁵, pozostając *collectore omnium et singulorum proventum eiusdem capituli*, w tym specjalnych legatów przeznaczonych na wystrój katedry⁴⁶.

Wraz z dziekanem przemyskim Janem Pieniążkiem z Przemyśla i kanonikiem Mikołajem Byliną, w obecności Pawła, bakałarza sztuk wyzwolonych oraz kleryka Mikołaja Rogali, wydał wyrok w sprawie małżonków Jakuba i Anny Krupów w dniu 15 marca 1480 r.⁴⁷, zaś w tydzień później uczestniczył w ugodzie między proboszczem Pawłem z Wrocimowic a dziekanem Janem z Humnisk odnośnie pierwszeństwa piastowanych przez nich dostojenstw⁴⁸. W październiku 1482 r. przyjął kwotę 12 florenów, przekazaną przez wójta przemyskiego Mikołaja Balickiego wraz z małżonką na rzecz katedry⁴⁹. Kolejne godności przypadły Michałowi w 1484 r., kiedy to mianowany dwa lata wcześniej Piotr Mosiński z Bnina herbu Łodzia, opuścił Przemyśl awansując na biskupstwo włocławskie. Wówczas archidiacon stał się tymczasowym zarządcą diecezji (*administrator ecclesiae Premisliensis sede vacante*)⁵⁰. Na marginesie wpisu uchwał kapituły z tego roku ktoś dopisał *Michael Archidiacon Sede Vacante post translationem Mossini*⁵¹.

Po upływie kilku miesięcy Przemyśl otrzymał nowego biskupa. Został nim Jan Kazimierski herbu Rogala. Podczas posiedzenia kapituły, która zebrała się

⁴² AGZ, t. 8, nr 101, s. 181.

⁴³ AAPrz, AAC, nr 1, s. 181.

⁴⁴ AAPrz, Conclusiones, nr 1, k. 46v.

⁴⁵ AAPrz, AAC, nr 9, k. 48v. Już w dniu 9 I 1479 r. dokonano obdukcji ran Anny, żony Klemensa z Próchnika, *coram venerabili domino Michaeli archidiacono vicarioque in spiritualibus et officiale*. AAPrz, AAC, nr 1, s. 297.

⁴⁶ AAPrz, Conclusines, nr 1, k. 48v. W 1480 r. *summam quadragentesimam et mediam marcam ac XI grossos et XIII scotiis quitaverit et libri inscripsit*. Tamże.

⁴⁷ AAPrz, AAC, nr 9, k. 60.

⁴⁸ Tamże, nr 1, s. 380-382. Tekst ugody także w AGZ, t. 8, s. 196-197.

⁴⁹ AAPrz, AAC, nr 2, s. 64.

⁵⁰ AAPrz, Conclusiones, nr 1, k. 50r.

⁵¹ Tamże.

w związku z powołaniem na jej członków Piotra Bała (na kustosza) i Derśława Skotnickiego (na kanonika) w styczniu 1485 r. Michał z Kleparza wystąpił już jako archidiakon. Zachował dotychczasowe funkcje wikariusza *in spiritualibus* i oficjała⁵², wypełniając zwyczajowe obowiązki, a więc czuwał nad dochodami kapituły i ofiarami przeznaczonymi na wystrój nowej katedry, rozstrzygał spory należące do jego kompetencji. Z tego okresu zachowało się kilka wzmianek źródłowych, obrazujących jego działania. Tak na przykład w czerwcu 1485 r. przyjął plenipotencję Jakuba z Zalesia, kanonika przemyskiego i nadwornego lekarza króla Kazimierza, upoważniającą Pawła, bakałarza, do prowadzenia wszystkich jego spraw⁵³. W listopadzie tego roku wraz z dziekanem przemyskim Mikołajem Gromadzkiem, prepozytem Pawłem z Wrocimowic oraz kanonikiem Janem Drzewickim rozstrzygał spór między dziedzicem wsi Rokietnica Stanisławem Derszniakiem a Piotrem, plebanem w tejże wsi, o 60 grzywien⁵⁴. W marcu 1486 r. został wyznaczony egzekutorem testamentu Andrzeja, plebana we wsi Pnikut, który zapisał kościołowi katedralnemu kwotę 20 florenów⁵⁵. W maju 1488 r. uczestniczył w sporządzeniu kontraktu ślubnego między Janem Taczkim z Krzywczy i Katarzyną z Żydaczowa, wydał wyrok w sprawie małżonków Mikołaja Zawatula i Anny z Soli oraz w sprawie majątkowej Doroty i Barbary Orzechowskich (córek Jana) a ich stryjem Stanisławem Orzechowskim, wójtem z Wyszatyc⁵⁶. Wraz z kanonikiem przemyskim Derśławem Skotnickim przyjął plenipotencję mieszczanina lwowskiego Jana Foxa, udzieloną magistrowi Stanisławowi z Bochni, bakałarzowi miejscowej szkoły, do prowadzenia wszystkich jego spraw oraz plebana skierbieszowskiego Mateusza, który wyznaczył swoim plenipotentem Jakuba altarystę w sprawie przeciw Marcinowi z Krakowa⁵⁷.

W listopadzie 1488 r. Michał z Kleparza i następca Jakuba z Pantalowic – kustosz Piotr Bal – zostali wyznaczeni komisarzami i delegatami Stolicy Apostolskiej do rozpatrzenia sprawy wniesionej przez kleryka przemyskiego Jakuba Wysockiego z Lublina, przeciwko mieszczaninowi tegoż miasta Mikołajowi Gambaliczowi⁵⁸ oraz zarządcy dóbr klucza biskupickiego Janowi⁵⁹.

W ostatnim roku życia coraz rzadziej pojawiał się publicznie. Jeszcze w styczniu 1489 r. uczestniczył w uroczystym przekazaniu przez Jakuba

⁵² Tamże, k. 50v.

⁵³ AAPrz, AAC, nr 2, s. 215.

⁵⁴ Tamże, s. 232.

⁵⁵ Tamże, s. 251.

⁵⁶ Tamże, AAC, nr 2, s. 341; nr 8, s. 28-30.

⁵⁷ Tamże, nr 2, s. 349, 354, 361, 362.

⁵⁸ Tamże, s. 363.

⁵⁹ Tamże, s. 365.

z Sandomierza czterech bulli papieskich biskupowi przemyskiemu Janowi⁶⁰. W marcu tego roku przyjął darowiznę od murarza Pawła Niemca – 1 florena *pro fabrica ecclesiae*⁶¹, był też obecny przy wydaniu wyroku biskupiego w sprawie wniesionej przez Jadwigę Koczanowską z Białej przeciwko mężowi Jerzemu Biernuszewskiego⁶².

Zmarł prawdopodobnie w marcu 1489 r., gdyż w zachowanym aniwersarzu kapituły zalecano modlitwy w jego intencji we wtorek po czwartej niedzieli wielkiego postu⁶³. Wprawdzie dysponujemy wpisem aktu sprzedaży ogrodu należącego do konwentu św. Marii Magdaleny w Przemyślu z 20 maja 1489 r. *coram domino archidiacono*, ale nie podano imienia archidiacona⁶⁴. Być może transakcja ta była zawarta wobec osoby zastępującej archidiacona, lub zawarto ją za życia Michała, dokonując potem tylko jej wpisu do ksiąg.

Dopiero 11 września tego roku biskup Jan z Targowiska mianował swego brata Zygmunta, doktora dekretów, archidiaconem przemyskim, zatwierdzając go we wszystkich prawach i przywilejach, połączonych z tą godnością *quoniam de archidiaconatu in ecclesia nostra vacante per mortem olim venerabilis domini Michaelis de Cleparz*⁶⁵. Niemal w rok po śmierci Michała, na posiedzeniu kapituły w styczniu 1490 r. zasługi zmarłego dla diecezji przemyskiej przypomniał kanonik Jan Drzewicki⁶⁶, a we wspomnianym aniwersarzu zalecano modlitwy *olim domini Michaelis de Cleparz archidiaconi Premisliensis – qui urbe suae multa contulit beneficia*⁶⁷, w pełni doceniając jego dokonania dla istniejącej niewiele ponad sto lat diecezji przemyskiej.

Poświęcił jej niemal całe swoje życie, uczestnicząc we wszystkich ważniejszych wydarzeniach, które miały tam miejsce. Warto więc pamiętać o jego osobie.

⁶⁰ Nie określono czego dotyczyły przekazane bulle, ale były zapewne ważne dla diecezji, skoro w ich przekazaniu uczestniczyli, obok biskupa Jana, kustosz Piotr, kanonik Derśław, dziekan przemyski Mikołaj Gromadzki, lwowski – Jan Gromadzki, Michał z Kleparza – archidiacon i Jan Sworcz – wikariusz przemyski. Tamże, s. 370.

⁶¹ Tamże, s. 379.

⁶² Tamże, nr 7, k. 52v-53v.

⁶³ W 1489 r. ten dzień wypadł 31 marca. W aniwersarzach średniowiecznych dzień modlitw wyznaczała rocznica śmierci, można więc przypuszczać, że Michał zmarł w tym właśnie dniu.

⁶⁴ AAPrz, AAC, nr 2, s. 389.

⁶⁵ AGZ, t. 8, s. 199-200.

⁶⁶ AAPrz, Conclusiones, nr 1, k. 53v.

⁶⁷ Tamże, Dies anniversarius.

Załącznik 1.

1443
Anno Domini millesimo quadringentesimo die veniet (under mynse Janus) (1443)
miserabilis famis deflavit Civitas Crac. diei Imperii ante nos. Inquit officio (1443)
Quatenus prodigi in medio Cracivici quibus pactus me admitti. Sed si de tunc (1443)
ita sufficiens bene adimplet. Crac. manum. Signo et nome infidi et astoria. (1443)
Michaël de Kleparz Notarius Cracivi.
p. r. r. Archidiaconus

**DER MAGISTER MICHAŁ AUS KLEPARZ
ARCHIDIAKON VON PRZEMYŚL IM HINBLICK AUF NEUE QUELLEN**

ZUSAMMENFASSUNG

Der Magister Michał aus Kleparz (um 1410-1489), Archidiakon von Przemyśl wurde bis jetzt in der Literatur mit Michał, dem zu gleicher Zeit lebenden Vorsteher des Benediktinerklosters vom Heiligen Kreuz identifiziert. Er war Staatsnotar in Przemyśl in den Jahren 1427-1442, dann bis 1489 Archidiakon. Jahrelang sammelte er die Zehntel für das örtliche Kapitel und Geldmittel für den Bau und Ausputz der neuen Kathedrale.

In den Jahren 1466-1468 war er bevollmächtigter des Vorstehers vom Heiligen Kreuz, Michał, im Streit um das Vermögen des Klosters. Außerdem übte er das ehrenhafte Amt des Vikars "in spiritualibus" aus, sowie das des Offizials und Administrators der Diözese Przemyśl, der er sein ganzes Leben gewidmet hatte.

Übersetzt von Jolanta Janoszcyk